

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

עיקר וטפל

(מ"ד א') **משנה:** הביאו לפניו מליח (דבר מלוח) תחילה ופת עמו, מברך על המליח ופוטר את הפת, שהפת טפלה לו.

זה הכלל: כל שהוא עיקר ועמו טפלה, מברך על העיקר ופוטר את הטפלה.

(ומקשה) ומי איכא מידי דהוי מליח עיקר ופת טפלה?!

(ומתרץ) באוכלי פירות גנוסר שנו.

שיטות הראשונים

באוכלי פירות גינוסר שנו: תוספות ביארו שמדובר שאוכל פירות, ולאחריהן מלח, להשיב הלב שנחלש ממתיקות הפירות, ופת אח"כ משום המלח. והמלח עיקר¹. **ורבינו חננאל**, ועוד הרבה ראשונים, ביארו שמתוך מתיקות הפירות, נותנים בפירות מלח, ומשום המלח צריך מעט פת, והפירות עיקר². ומדברי רא"ה ומאירי נראה, שהגמרא נקטה דוגמא למשהו מתוק שהפת טפל לו, והוא הדין כשטפל למשהו מלוח³. והשו"ע⁴ סתם דבריו.

1. והפת שלאחריו טפל, שאינו בא אלא בשביל המלח.

2. ואפשר לומר דלדינא ליכא פלוגתא בין הדעות (וכן משמע מדברי רא"ה, ראה להלן). אמנם בהרבה אחרונים מבואר דפליגי (ראה להלן).

3. כן משמע מדברי המאירי שלאחר שדן בפירושים, והביא דברי הרמב"ם (בפיה"מ), כתב: ומכל מקום כלל הדברים לענין פסק, שכל זמן שהפת טפלה, הן במליח, כמו שנזכר בכאן, הן במתוק, אין מברכין על הפת. עכ"ל. **וביותר מוכח הדבר מדברי רא"ה**, שלמרות שפירש (בסוגיינתו) כרבינו חננאל, כתב לעיל (ל"ו ב', בנוגע לדבר שהוא מחמשת המינים): ... אבל כשהוא בעין, ובא עם דבר מליח, או עם פירות גינוסר, אינו עיקר כלל, ולא בא כי אם להכשיר את פיו וכו'. עכ"ל (עיי"ש). וכן אפשר לפרש בדעת רש"י שכתב (ד"ה פירות גינוסר): פירות ארץ ים כנרת, חשובים מן הפת.

4. או"ח ריב"א. ומשמע מדברי השו"ע, שאפילו לא אכל פירות גינוסר, כל שאוכל דג מליח, שמתאוה אליו, והפת בא רק למתק המליחות, אין צריך לברך על הפת. וכן ביארו בפשיטות הרבה אחרונים את השו"ע (אליה רבה, ס"ק ב, ט"ז, ס"ק ב, ועוד. ראה שו"ת יביע אומר, ז, או"ח, סי' לב). והמשנ"ב (ס"ק ג) דחק, דמיירי דוקא שאוכל דבר מתוק, ולאחריו מלוח להפיג המתיקות, ויחד עמו פת. וביאר (שעה"צ אות ט) שדחק כן, משום דהרבה אחרונים מצדדים דדוקא באופן זה, נחשב המליח עיקר אף נגד הפת. מקורות - רבינו חננאל (הו"ד באור זרוע, ובתוספות הרא"ש). רבינו יהונתן (לב א ברי"ף, ד"ה באוכלי). תוספות הרא"ש (מ"ד א', ד"ה באוכלי פירות גינוסר). אור זרוע (חלק א, הלכות סעודה, סי' קסא, בשם רבו ר"י שירליאון). וראה רמב"ם (פיה"מ, וכן בהל' ברכות גז): "הרי שצריך לאכול דג מליח", ולא כתב סתם הרי שאכל דג מליח).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

מאיזו ברכה נפטרת הטפילה: כתבו רשב"א ורשב"ץ, דכל שהוא עיקר, פוטר את הטפילה, בין מברכה ראשונה, בין מברכה אחרונה. וכן פסק השו"ע. והסתפקו המכתם וכלבו, כאשר הטפל הוא משבעת המינים, שברכתו מהתורה, האם פוטר אותו העיקר מברכה שלאחריו גם כן. ומסקנת המכתם, שנפטר בברכת העיקר. והשו"ע⁵ סתם דבריו.

טפל שאינו לפניו בשעת הברכה על העיקר: דעת תוספות, שאם לא היה הטפל לפניו בשעת ברכה, ולא התכוין לפטרו בברכת העיקר, צריך לברך על הטפל⁶. ומדברי בעל המאור נראה, שאף אם אין הטפל לפניו, ולא התכוין לפוטרו בברכת העיקר, פטור מלברך עליו. והביאו דבריו רשב"א ורשב"ץ⁷.

טפל שנהנה מאכילתו: מדברי רשב"א מבואר, שאם אוכל הטפל כשהוא מעורב יחד עם העיקר, אין צריך לברך עליו, גם כשנהנה באכילת הטפל. ואילו כשאוכל הטפל אחר אכילת העיקר, נפטר בברכתו רק אם אינו תאב לו כלל^{8,9}.

תערובת שני מינים, מי נחשב עיקר: כתב רא"ש שבתערובת אורז ושאר מינים, אזלינן בתר רובא. וכן פסק השו"ע. ור"ש בן צמח כתב, יין שנתערב בו שכר תאנים, לא יצא מכלל יין לשום דבר, עד שיהיה הרוב שכר, דאז בטל מיעוט היין ברוב השכר, ומברכין עליו שהכל. דכל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר. וכן פסק הרמ"א¹⁰.

5. או"ח ריב"א (ובב"י כתב שדבר פשוט הוא שפוטר אף מברכה אחרונה). ובעניין ברכה אחרונה על הטפל, כתבו האחרונים שאין העיקר פוטר אלא אם אכל ממנו כשיעור. אבל אם אכל פחות משיעור מן העיקר, ומן הטפל אכל כשיעור זית, צריך לברך ברכה אחרונה על הטפל. ואם אכל פחות מכזית מן העיקר, וגם פחות מכזית מן הטפל, והם מדברים שאין ברכתם האחרונה שווה, אינם מצטרפים זה לזה להשלים השיעור, ואינו מברך ברכה אחרונה כלל. וראה בהרחבה 'הלכה ברורה' (לר"ד יוסף, ריב, ס"ק יב-יג). וברכת ה' (ח"ג, פ"י, סעי' ז). ומקורות - רשב"א (מ"א ב', ד"ה אמר רב פפא). רשב"ץ (מ"א ב', ד"ה אמר רב פפא וכו' והאי פסקא). מכתם (מ"א א', ד"ה היו לפניו וכו' הלכך; הו"ד בארחות חיים ובכלבו). כלבו (ס"י כד, דין הלכות סעודה וברכת הפירות, ד"ה וה"ר דוד). ארחות חיים (ח"א, הל' ברכות אות כא).

6. כן עולה מתירוצם השני של תוספות.

7. וראה מג"א (ריב, ס"ק ב). והמאמר מרדכי (ריב, ס"ק א-ב) הביא להלכה דברי תוספות, עיי"ש. מקורות - תוספות (מ"ד א', ד"ה באוכלי). בעל המאור (כט א בר"ף, ד"ה אמר רב פפא). רשב"ץ ורשב"א (מ"א ב', ד"ה אמר רב פפא).

8. וכן פסק המשנ"ב (ראה ס' ריב"א, שער הציון אות כא). מקורות - רשב"א (מ"א ב', ד"ה הביאו לפניהם).

9. לגבי מיני דגן המעורבים בתבשיל לנתנית טעם, אבל אינם עיקר אלא הטפל, ראה מש"כ לעיל, ל"ו ב', סוגיית חביץ קדירא ודייסא, בשיטות הראשונים.

10. שו"ע - או"ח רח"ז. רמ"א - או"ח רב"א. וכתב המשנ"ב (ס"ק א, ושער הציון אות ב) שאם יש תערובת של שני מינים,

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

טפל חביב: כתב האגור בשם אור זרוע, שמברך על עיקר, דוקא כשהוא עיקר וחביב; אבל אם הצנון עיקר ולא חביב, מברך על הזית, וחוזר ומברך על הצנון, ואפושי בברכות עדיף, דאין להפקיע הברכות כל כי האי גוונא. וכן פסק הרמ"א¹⁴, שאם הטפל חביב עליו, מברך עליו ואח"כ מברך על העיקר.¹²

טפל שאוכל לפני העיקר: כתב תרומת הדשן דכשהטפל נאכל קודם העיקר, חייב בברכה¹³. והוסיף, דמדברי אור זרוע¹⁴ מבואר, שמברך על הטפל שהכל, אפילו אם ברכתו בעניין אחר¹⁵. וכן פסק הרמ"א¹⁶. והשו"ע סתם דבריו.

רקיקים שבאים כדי לדבק עליהם המרקחת: כתב המכתם, שרקיקים שאינם באים אל

ושניהם עיקרים (ואפילו כל מין עומד בפני עצמו וניכר), אלא שהאחד מרובה מחבירו, נחלקו האחרונים - דעת החיי אדם (כלל נא, אות יג) שכשניכר כל אחד בפני עצמו יברך שתי ברכות. ודעת הפמ"ג (פתיחה להלכות ברכות, אות יא) שהולכים אחר הרוב. והכריע המשנ"ב דאף כשכל מין בפני עצמו, בתר רוב אזלינן, דספק ברכות להקל. ודעת בן איש חי (א, פנחס יז; אמנם ראה שו"ת רב פעלים, ח"ב, או"ח סי' לג), וכף החיים (רד, אות ס) כחיי אדם. מקורות - רשב"ץ (שו"ת, ח"א, סי' פו; הו"ד בב"י או"ח רבא). רא"ש (סי' ח).

11. או"ח ריב"א. וכן הב"י הביא דברי האגור. אבל המג"א (ס"ק ג) והגר"א (ס"ק ה) ועוד, הקשו על הרמ"א. ומסיק המג"א לדינא, דלעולם יברך רק על העיקר. וכן פסק המשנ"ב (ס"ק ה). מקורות - אגור (הל' ברכת הפירות, סי' רצח). אור זרוע (ח"א, הל' סעודה סי' קעו; אמנם לפנינו ליתא, אלא בניסוח שונה, וללא דין טפל חביב).

12. כתב אגור (הנ"ל) בשם אור זרוע, שהעיקר נחשב, זה שבשבילו מתחיל האכילה. והמשנ"ב (ריב, ס"ק ה) כתב, שאם שותה י"ש ורוצה לאכול עוגה או שאר דברים, אינו נפטר מברכה, אלא כשרוצה לאכול רק מעט כדי להפיג המרירות, אבל כשרוצה לאכול יותר מזה אין שייך שם טפל כלל, כיון שאוכל אותם מחמת עצמותם כדי לסעוד הלב (והוסיף בשעה"צ, אות יט, דאפילו זו המעט שמועיל להפיג המרירות, גם כן אינו רשאי לטעום בלי ברכה, אחרי שכוונתו בזה גם לסעוד הלב). ועוד כתב (ס"ק ו), שכל דבר שאוכל עם מין אחר ללפת בו, מה שאוכל ללפת, נחשב טפל (גם כשחביב עליו).

13. דלא יתכן שיפטרנו העיקר אחר כך בברכתו למפרע, וכבר היה נהנה בלא ברכה!

14. לפנינו באור זרוע ליתא, אבל בשו"ת מהר"ח אור זרוע כתוב, שאם אוכל גרעיני גודגדניות קודם השתיה בשביל למתקה, יש לברך עליהם שהכל. והוסיף, שכן פסק אביו (האור זרוע) לגבי פת המתובלת, שאם אוכלה למיתוק מברך עליה בתחילה בורא מיני מזונות ולבסוף בנ"ר. והוסיף, שנראה לו שגם עליה יש לברך בתחילה שהכל.

15. והב"י חלק, וכתב שעל פי סברת הרא"ש, דבשביל חסרון השיעור, לא שייך בו ברכה אחרת (ראה לעיל ל"ח ב', סוגית שיעור כזית לעניין ברכה ודין בריה), הכא נמי בשביל שבא למתק השתייה, לא תשתנה ברכתו. אבל הרמ"א כתב (דרכי משה, ס"ק ב) שברכתו משתנה, מאחר שהוא טפל לדבר אחר, ואין עיקר ההנאה מאותו דבר שיברך עליו כברכתו הראויה לו. אלא שצריך לברך שלא יהנה מן העולם בלא ברכה, וכשמברך עליו שהכל, הרי בירך! אבל פחות מכשיעור, שהוא נהנה מהפרי או מהדבר שאוכל, ראוי לברך עליו כברכתו!

16. או"ח ריב"א. וכאמור, בב"י גילה דעתו שסובר שמברך על הטפל כברכתו המקורית. וכן הגר"א (ס"ק ח) כתב על דברי הרמ"א שהם תמוהים, עיי"ש. מקורות - אור זרוע (שו"ת מהר"ח או"ח סי' לח). תרומת הדשן (סי' לא).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

לדבק המרקחת עליהם, כדי שלא יטנפו הידיים בדבש, הרקיקים טפלים, וברכת המרקחת פוטרם. וכן פסק השו"ע¹⁷. והמאירי כתב, שלא נאמר שעיקר פוטר הטפל, אלא בשהוא טפל לו מצד אכילתו, כלומר שהוא צריך לו מצד האכילה, אבל מצד ההנחה, אינו כלום¹⁸.

אכילת טפל, לאחר שגמר לאכול מהעיקר: דעת ריטב"א ומאירי, לכאורה, שהכל הולך אחר התחלה, ופטור מברכה. ורשב"א הסתפק בדבר¹⁹.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות ברכת הפירות, סימן ריב)

א. כל שהוא עקר ועמו טפלה (פי' דבר בלתי נחשב), מברך על העקר ופוטר את הטפלה בין מברכה שלפניה בין מברכה שלאחריה; לא מבעיא אם העקר מערב עם הטפל, אלא אפלו כל אחד לבדו; ואפלו פת שהוא חשוב מכל, אם הוא טפל, כגון שאוכל דג מליח ואוכל פת עמו כדי שלא יזיקנו בגרונו, מברך על הדג ופוטר את הפת, כיון שהוא טפל. הגה: ויש אומרים אם הטפל חביב עליו, מברך עליו ואחר כך מברך על העקר (אגור בשם אור זרוע); הא דמברכין על העקר ופוטר את הטפלה הינו שאוכלין ביחד או שאוכל העקר תחלה, אבל אם אוכל הטפל תחלה, כגון שרוצה לשנות ורוצה לאכל תחלה כדי שלא ישתה אלבא ריקנא; או שאוכל גרעיני גודגדניות למתק השתיה, מברך על האכל תחלה, אף על פי שהוא טפל לשתיה, ואינו מברך עליו רק שהכל הואיל והוא טפל לדבר אחר (ת"ה סימן ל"א).

ב. מרקחת שמניחין על רקיקין דקים, אותם רקיקין הוו טפלה למרקחת, שהדבר ידוע שאין מתכוננים לאכל לחם.

(או"ח, הלכות ברכת הפירות, סימן רד)

יב. כל שהוא עקר ועמו טפלה, מברך על העקר ופוטר את הטפלה; וכל דבר שמערבין

17. או"ח קסח, או"ח ריב. מקורות - ראה הערה הבאה.

18. וצ"ב אם חולק על המכתם, או שעוסק בנידון שונה, ומודה באופן שבא הרקיק למנוע לכלוך הידיים. עיי"ש. מקורות - מכתם (הו"ד בארחות חיים ובכלבו). אורחות חיים (הל' ברכות אות לה). כלבו (ס' כד, ד"ה והאוכל אתרוג). מאירי (ברכות מ"ד א', בביאור המשנה החמישית, הביאו לו מליח).

19. והמשנ"ב (קסח, ס"ק מו) פסק, שכיון שעיקר אכילתו היה ביחד, ונחשב טפל לעיקר, אין חוששים על גמר אכילה. וראה בהרחבה, מש"כ לעיל, מ"א ב', סוגית ברכה על מאכלים בתוך הסעודה. ובמקורות שם.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אותו לְדַבֵּק, או כְּדֵי לַתֵּן רִיחַ, או כְּדֵי לְצַבֵּעַ הַתְּבַשִּׁיל, הֲרִי זֶה טְפֵלָה; אָבֵל אִם עָרַב
כְּדֵי לַתֵּן טַעַם בְּתַעְרוּבוֹת, הֲרִי הוּא עֶקֶר; לְפִיכָךְ מֵיְנֵי דְבַשׁ שְׁמַבְשִׁילִים אוֹתָם וְנוֹתְנִים
בָּהֶם חֵלֶב חֶטָּה כְּדֵי לְדַבֵּק, וְעוֹשִׂים מֵהֶם מֵיְנֵי מְתִיקָה, אֵינוֹ מְבַרֵךְ בּוֹרָא מֵיְנֵי מְזוֹנוֹת,
מִפְּנֵי שֶׁהַדְּבַשׁ הוּא הָעֶקֶר. **הגה:** וְנִרְאֶה דֶּהָא דָּאֵם עָרַב כְּדֵי לַתֵּן טַעַם בְּתַעְרוּבוֹת שֶׁהוּא עֶקֶר,
הֵינּוּ דּוֹקָא שֵׁישׁ שֶׁם מִמְּשׁוֹת מִן הַדְּבָר הַנּוֹתֵן טַעַם וְדָבָר חָשׁוּב, אָבֵל בְּשָׂמִים שְׁנוֹתְנִין לְתוֹךְ
הַמְּרַקְחַת אֵף עַל פִּי שֶׁהֵם לְנִתְיֵנֶת טַעַם, אֵין מְבַרְכִין עֲלֵיהֶם דְּבַטְלִין בְּמַעוֹטָן אֵף עַל פִּי שְׁנוֹתְנִין
טַעַם; לָכֵן נוֹהֲגִין שְׁלֵא לְבָרֵךְ רַק עַל הַמְּרַקְחַת וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁבָּהֶן.
(או"ח, הלכות ברכת הפירות, סימן רח)

ז. ...הָאֲרִז... מְבַרֵךְ עָלָיו בּוֹרָא מֵיְנֵי מְזוֹנוֹת וְאַחֲרָיו בּוֹרָא נְפֹשׁוֹת; וְהוּא שְׁלֵא יִהְיֶה מְעַרְב
עִם דְּבָר אַחֵר אֲלֵא אֲרִז לְבָדוֹ, וְאִם עָרַב מִמֶּנּוּ בְּתַבְשִׁיל אַחֵר, וְהַתְּבַשִּׁיל הָאֲחֵר הוּא
הָרֵב, מְבַרֵךְ עָלָיו כְּבִרְכַּת אוֹתוֹ תְּבַשִּׁיל.

ברכה אחרונה לפירות ושאר מאכלים ומשקים

ברכת מעין שלוש

(מ"ד א') **משנה:** אכל ענבים ותאנים ורמונים (אחד מהם) - (4) מברך אחריהם שלוש
ברכות (ברכת המזון), דברי רבן גמליאל. (2) וחכמים אומרים: ברכה אחת מעין
שלוש. (3) רבי עקיבא אומר: אפילו אכל שֶׁלֶק (ירק מבושל) והוא מזונו (שסמך עליו
למזון), מברך עליו ג' ברכות.

אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי חנינא: כל שהוא מחמשת המינין, בתחלה מברך
עליו בורא מיני מזונות, ולבסוף ברכה אחת מעין שלוש.

אמר רבה בר מרי אמר רבי יהושע בן לוי: כל שהוא משבעת המינין, בתחלה מברך
בורא פרי העץ, ולבסוף ברכה אחת מעין שלוש (כדעת חכמים).

(ומבאר) מאי ניהו (נוסח) ברכה אחת מעין שלוש? אפירי דעץ: על העץ ועל פרי העץ
ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה, שהנחלת לאבותינו לאכול מפריה
ולשבוע מטובה. רחם ה' אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל מקדשך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ועל מזבחה. ותבנה ירושלים עיר קדשך במהרה בימינו והעלנו לתוכה ושמחנו בה. כי אתה טוב ומטיב לכל²⁰. דחמשת המינין: על המחיה ועל הכלכלה ועל תנובת השדה כו' וחותרם על הארץ ועל המחיה.

מיחתם במאי חתים? רב חסדא אמר: על הארץ ועל הפירות. רבי יוחנן אמר: על הארץ ועל פירותיה. ולא פליגי, הא לן והא להו (בארץ ישראל, על הארץ ועל פירותיה. בבבל, על הארץ ועל הפירות).

שיטות הראשונים

ברכה מעין שלוש, דאורייתא או דרבנן: דעת רמב"ן, תוספות, מכתם, רא"ש, רשב"א, מאירי, וכלבו, שהיא מן התורה. ודעת רמב"ם, סמ"ג, ורבנו יונה, שאינה אלא מדרבנן, ואפילו על המחיה²¹. וכן פסק השו"ע²².

חתימת ברכת היין: בגמרא לא נזכר מהי חתימת ברכת היין. דעת רבנו חננאל, רמב"ם, סמ"ג, ומרדכי, שחתימתה כעל פירות²³. ודעת גאונים, רי"ף, רוקח, ראב"ד, רבינו יונה, רא"ש, ורשב"א, שחותמים "על הארץ ועל פרי הגפן" (כמו בפתיחת הברכה)²⁴. והשו"ע²⁵

20. כאן גרסו הרי"ף ורא"ש ושאר פוסקים: דחמרא, על הגפן ועל פרי הגפן. וראה אריכות בדק"ס.

21. והביא רבינו יונה ראיה, מדאמרינן (י"ב א') שאם בירך על התמרים ברכת הזן יצא, דתמרי נמי מיזן זייני, ואם איתא דברכה אחת מעין שלוש היא מן התורה, האיך היה אומר שאם אמר במקומה ברכת הזן יצא?! אלא ודאי אינה אלא מדרבנן, לפיכך אם אמר במקומה ברכת הזן כיון שהזכיר ברכת מזון, יצא.

22. או"ח רט"ג, וכן משמע מביאור הגר"א (ס"ק ת, עיי"ש בהרחבה). מקורות - רבינו יונה (לב א ברי"ף, ד"ה ונראה למורי). רשב"א (ל"ה א'). מאירי (ל"ה א', ומ"ה ב'). רמב"ן וריטב"א (ברכות מ"ט ב'). רא"ש (סי' טז). מכתם (ל"ה א', ד"ה מכאן, וכו'). כלבו (סי' כד בסופו). סמ"ג (עשין כז, ד"ה כתב רבינו משה).

23. וטעמא, מדהוזכר דבפתיחה דיין מברכים על הגפן ועל פרי הגפן, שלא כשאר פירות, ולא הוזכר שיש שינוי גם בחתימה, ש"מ בכלל שבעת המינים היא, וגם ביין מסיימים כמו על פירות. וכתב הגר"א שהעיקר כסברא אחרונה, שיחתום ביין על הארץ ועל הפירות, כי לא נזכר בגמרא חתימה אחרת. וכן משמע (לפי גירסת רי"ף ורא"ש) שבתחילה הובא הנוסח לפירות וליין, ושאלו "מיחתם במאי חתים וכו' על הארץ ועל הפירות", וקאי אתרוייהו, על יין ועל פרי העץ (ביאור הגר"א או"ח רח"א, ס"ק לח).

24. דלא הוצרכו להזכירה משום דמברכה ראשונה דיין שמעינן, שלעולם על היין אינו מזכיר בשם כולל אלא בשם פרטי, הילכך ממילא משמע שבברכה אחרונה מתחיל על הגפן ועל פרי הגפן, וחותרם על הארץ ועל פרי הגפן.

25. או"ח רח"א-יב (בסעי' יא הביא שני הנוסחים, ובסעי' יב סתם כנוסח 'ועל פרי הגפן'). אבל הגר"א כתב שהעיקר כסברא

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

כתב נוסח שתי החתימות, ואחר כך סתם כרי"ף ורא"ש.

חתימת על המחיה בארץ ישראל: בגמרא מבואר שעל פירות ארץ ישראל חותם "על פירותיה". וכתב **כפתור ופרח**, שעל חמשת מיני דגן בארץ ישראל חותם "על מחייתה"²⁶.

פירות ארץ ישראל כשאוכלם בחו"ל: רבינו יונה כתב שכשמביאים פירות לחו"ל מארץ ישראל, מספק אין לשנות המטבע של חוצה לארץ. אבל **רשב"א והמאירי** כתבו שחותם 'על פירותיה', כמו על פירות הארץ. וכן פסק **השו"ע**²⁷.

דקדוקים בנוסח ברכה מעין שלוש: כתב **בסמ"ג** שיש לומר אחר כי אתה יי' טוב ומטיב לכל, ונודה לך על הארץ וכו', כדי שיהיה מעין חתימה סמוך לחתימה. וכתב עוד, ויש אומרים 'ונאכל מפריה ונשבע מטובה', ואין לאמרו, שאין לחמוד הארץ בשביל פריה וכו'. **והרא"ש** היה אומר. וכן הוא בנוסחת **הרי"ף**²⁸.

אם ברכת מעין שלוש פוטרת בורא נפשות: דעת **רא"ש** שאם אכל פירות מז' המינין ואכל עמהם תפוחים, אין צריך לברך בנ"ר על התפוחים, שגם הם פרי העץ. אבל אם אכל תפוחים ושתה יין, צריך לברך בנ"ר על התפוחים, וכל שכן אם אכל בשר או פרי האדמה, ושתה יין או אכל מז' המינין, שצריך לברך על כל אחד ואחד²⁹. **ורבנו פרץ** כתב

הראשונה, שחותם בין כעל פירות. מקורות - גאונים - רב סעדיה גאון (סדר פסח, אחר ביאור ברכת השיר). בה"ג (ס' א, הל' ברכות, פ"ו). רמב"ם (הל' ברכות, ח"ד). תוספות (מ"ד א', ד"ה על). סמ"ג (עשין כז) בשם רבינו יצחק. רשב"א (ד"ה רב). ראב"ן (ברכות, ס' קצ). ראב"ן (ברכות ס' קצ). רוקח (הל' ברכות, המשך ס' שמא). רי"ף (לב א דפיו). רבינו יונה (ד"ה וכן על היין). רא"ש (ס' מב). רשב"א (ד"ה רב חסדא). מרדכי (ס' קנ).

26. ולעניין הלכה, ברמב"ם וש"ע השמיטו. **ונחלקו האחרונים:** דעת שו"ת הר צבי (או"ח א, ס' קח) ואגרות משה (י"ד ג, ס' קכט, אות ד), שאין לומר "על מחייתה". ודעת שו"ת יביע אומר (ח"ז, או"ח ס' ל) שאם ברור שהדגן מארץ ישראל, יחתום "על מחייתה". מקורות - כפתור ופרח (ריש פרק י, נוסח ברכה אחרונה).

27. או"ח רח, י. מקורות - רבינו יונה (לב א ברי"ף, ד"ה ולא). רשב"א (מ"ד א', ד"ה ולענין). מאירי (ד"ה ואיזו).

28. וכתב ב"י שטעמו מפני שהיה מפרש שמה שאנו אומרים ונאכל מפריה ונשבע מטובה, אין התכלית בשביל האכילה, אלא מה שאומר אחר כך ונברך עליה בקדושה ובטהרה הוא התכלית, אלא דמשום דברכה אתיא מפני האכילה, הוא אומר ונאכל מפריה ונשבע מטובה.

ולעניין הלכה, המשנ"ב (רח"י, ס"ק נ) הביא שני הנוסחים, ובשעה"צ (אות נא) כתב **שדעת הגר"א שלא לאמרו**, ושמכל מקום הרוצה לאמרו אין מוחין בידו, שבכמה ראשונים איתא נוסח זה. מקורות - סמ"ג (עשין כז). רא"ש (ס' מב, והו"ד בטור שהיה אומר). רי"ף (לב א דפיו).

29. וגם הרמב"ם כתב כרא"ש, זולת דין אכל תפוחים ושתה יין, שלא הזכיר (ראה נשמת אדם, כלל נ, ס"ק ג).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שנפטרו התפוחים בברכת היין³⁰. **ורשב"א** תלה דין זה בחתימת ברכת היין³¹. **והשו"ע**³² פסק כרא"ש.

אכל מיני מזונות עם מיני לפתן: דעת רא"ש שאם אכל מיני לפתן (בשר ודגים) ואכל עמו מחמשת המינין, אין ברכת על המחיה פוטרת הלפתן³³. וכן פסק השו"ע³⁴.

אכל ענבים ושתה יין: דעת הר"ר יחיאל, שאין צריך להזכיר על העץ ועל פרי העץ בברכה אחרונה, שגם הענבים הם פרי הגפן. ומטעם זה, גם מברכה ראשונה נפטרים בברכת הגפן. ואביו הרא"ש לא הסכים לדבריו לא בברכה ראשונה ולא בברכה אחרונה³⁵. ומכל מקום הסכים, שאם בירך על הענבים בפה"ג יצא³⁶. וכן פסק השו"ע³⁷.

שתה יין ומים: כתב הר"ר יחיאל בשם אביו רא"ש, שאם שתה יין ומים, שאין לו לברך

30. שהרי בכלל תנובת השדה הם. אבל אם אכלם עם מעשה קדירה שאינו אומר על תנובת השדה, וכן אם שתה מים עם יין, צריך עיון אם צריך בורא נפשות לבדה, ואחר כך ברכה אחת מעין ג'. הגהות רבינו פרץ.

31. רשב"א הביא דברי הרמב"ם (שאם אכל פירות משבעת המינים ותפוחים, נפטרו התפוחים בברכה מעין שלוש), וכתב עליו: וטעמא דמסתבר הוא. ולא מפני שמעין שלש עדיף מבורא נפשות ויפטור אותה, אלא מפני שמזכיר בפירות על העץ ועל פרי העץ והילכך כולל כל מה שאכל מפירות העץ. והוא הדין והוא הטעם לשתה יין ואכל תפוחים, לאותם שחותמים בה על הארץ ועל הפירות; אבל אי חתים ביין על הארץ ועל פרי הגפן, לא מהני, דאדרבה זו ברכה פרטית, ואינה כוללת אפילו שאר פירות של שבעת המינים (וראה ב"ח, שמבאר שהרא"ש חולק בזה על הרשב"א, וסובר שבכל גווי לא נפטרו התפוחים).

32. או"ח רח, יג. יש להעיר, שייטכן שמסכים לסברת רשב"א. אלא שהשו"ע לשיטתו, שסותם (סעי' יב) שברכת היין על הארץ ועל פרי גפנה, לכן פוסק שלא נפטרו התפוחים. אבל מסכים שאם חתם על הארץ ועל פירותיה יצא גם על התפוחים. וכן הכריעו חיי אדם (כלל ג, סעי' ט, ועיי"ש נשמת אדם) וכף החיים (ס"ק עג). והמשנ"ב (ס"ק סד) הביא דברי המג"א דלא יצא (וכן סובר הב"ח, כמבואר בהערה לעיל, שסובר שהרא"ש חולק). מקורות - רמב"ם (ברכות תטז). רא"ש (סי' מב). רבינו פרץ (הגהות על ס"מ"ק סי' קנא, אות כא). רשב"א (ד"ה ולענין).

33. וביאר הב"י טעם הרא"ש, משום דמיני לפתן אף על גב דמיזן זייני, לא סעדי; אבל מיני דגן, מיסעד סעדי, הילכך לא שייכי אהדדי.

34. או"ח רח, יג. מקורות - רא"ש (הו"ד בטור או"ח רח).

35. שכיון שברכה ראשונה של התפוחים היא בורא פרי העץ, שייך לומר שיוצא ידי חובה בברכת על העץ ועל פרי העץ. משא"כ בענבים שברכה ראשונה שלהם בורא פרי העץ, לא יפטרו בברכת על הגפן. על פי ב"י.

36. מידי דהוה, שאם בירך על פרי העץ בורא פרי האדמה, יצא. וכתב ב"י: ומשמע לי דהוא הדין נמי אם בירך על הענבים על הגפן, דבדיעבד יצא. ומשמע נמי, דבין שבירך על הענבים עצמן בורא פרי הגפן, בין שבירך על היין ונתכוין לפטור הענבים בברכה זו קאמר דיצא, עיי"ש. וכן פסק בשו"ע.

37. או"ח רח, יד-טו. מקורות - רא"ש ורבינו יחיאל (הו"ד בטור או"ח רח).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

על המים בנ"ר, כי ברכת היין פוטרנו, אף על פי שאינן מעין ברכתן³⁸. וכן פסק השו"ע³⁹.
תוספת בברכה מעין שלוש: כתב תרומת הדשן, שלא יכלול על הספק שום תוספת
בברכה מעין שלוש, אע"פ שאינו מוסיף שם ומלכות. וכן פסק השו"ע⁴⁰.

הזכרת המאורע בברכה מעין שלוש: כתבו תוספות, שמשמעות הירושלמי שצריך
להזכיר בה מעין המאורע בשבת וביום טוב, ומיהו לא נהגו העולם כן⁴¹. וכן כתבו סמ"ג
ורשב"א. אבל רבינו יונה ורא"ש כתבו שתם כדברי הירושלמי, וכן כתב רמב"ם. והרוקח
כתב שהוא נוהג להזכיר. וכן דעת מהר"ם מרוטנבורג. וכן פסק השו"ע⁴². וכתב בהגהות
מיימוניות דבחנוכה ופורים אין צריך להזכיר בה מעין המאורע. וכן פסק השו"ע⁴³.

בירך על לחם ברכה מעין שלוש: דעת רא"ה וריטב"א (בחידושינו), שאם בירך על הפת 'על
המחיה', יצא בדיעבד, ואע"פ שלא אמר ברית ותורה ומלכות בית דוד. ודעת ריטב"א
(בהלכותיו), שלא יצא^{44, 45}.

38. מידי דהוה אברכה ראשונה, דקיימא לן יין פוטר כל מיני משקה משום חשיבותו, אף על פי שאינן בכלל פרי הגפן,
הוא הדין בברכה אחרונה. טור.

39. או"ח רח, טז. וכתב משנ"ב (ס"ק עב) דמייירי כשקבע על היין (דכיון שפטר המים בברכת היין לפניו, פוטרן אף בברכת היין
לאחריו). מקורות - ה"ר יחיאל בשם הרא"ש (הו"ד בטור).

40. או"ח רח, יח. וכתב במשנ"ב (ס"ק פב) בשם אחרונים, שהיינו רק לכתחילה; אבל בדיעבד, שכבר שתה ומסופק,
מוטב שיכלול ממה שיישאר בלא ברכה אחרונה.

ויש להעיר שדין זה, היינו דוקא כאשר יש ספק על עצם הברכה אחרונה שלו, אם מעין שלוש או בנ"ר. שאז יש צד
של הפסק בברכה. אבל אם אכל מאכל שודאי ברכתו מעין שלוש, אך מסתפק אם בירך אחריו ברכה אחרונה אם
לאו (או אם אכל כשיעור), כתב הפמ"ג (סי' רט, מש"ז ס"ק ג, הו"ד במשנ"ב ס"ק י), שיוכל לצרפה ולהזכירה על הספק
בברכת מעין שלוש. מקורות - תרומת הדשן (סי' ל, עיי"ש).

41. ויכול להיות מה שמזכירים מעין המאורע, היינו דוקא בימיהם שהיו רגילים לקבוע איין ואמיני פירות; אבל
האידינא לא קבעי. תוספות.

42. או"ח רח, יב. וכתב המשנ"ב (ס"ק נח) ובדיעבד אפילו לא הזכיר מעין המאורע, יצא (וראה שעה"צ, אות ס).

מקורות - תוספות (מ"ד א', ד"ה על העץ). רמב"ם (הל' ברכות ג, יג). סמ"ג (עשין כז). רשב"א (מ"ד א', ד"ה רב). רבינו יונה
(לב א ברי"ף, ד"ה כי). רא"ש (סי' מב). רוקח (סי' שמ). מהר"ם מרוטנבורג (הו"ד בתשב"ץ קטן, ריש סי' שכב. בהוצ' מכון
ירושלים, כתב המהדיר, שברוב כתבי היד, סדר ברכות אינו חלק מהתשב"ץ, אלא הוא חיבור של מהר"ם עצמו).

43. או"ח רח, יב. וביאר הגר"א (ס"ק מ) דהא אפילו בברכת המזון אינו מחויב להזכיר מצד הדין רק מצד מנהגא; וכאן,
ליכא מנהג כלל על זה. מקורות - הגהות מיימוניות (ברכות פ"ג אות ל).

44. ולעניין הלכה, דעת אליה רבה (סי' רסח, ס"ק יח) וחיי אדם (נשמת אדם, כלל מז, אות א), דלא יצא. ודעת שו"ע הרב (סי'
קסח, סעי' יב) דיצא (וראה גם ט"ז, קסח, ס"ק ו). וכף החיים (סי' קפז, אות א) האריך, והכריע דאם אכל כדי שביעה,

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות ברכת הפירות, סימן רח)

י. בברכה אחת מעין שלש של פרות דחוצה לארץ חותם על הארץ ועל הפרות; ובארץ ישראל חותם על הארץ ועל פירותיה; ואם בחוץ לארץ אוכל מפרות הארץ, חותם גם כן על פירותיה.

יא. בברכה מעין שלש דין, אינו חותם על הגפן ועל פרי הגפן, אלא על הארץ ועל פרי הגפן או על הארץ ועל הפרות.

יב. מזכירין בו מעין המארע בשבת ויום טוב וראש חדש, אבל לא בחנכה ופורים; אם אכל פרות מז' מינים ואכל מיני מזונות ושתה יין, יכלל הכל בברכה אחת, ויקדים המחיה ואחר כך הגפן ואחר כך העץ, ויאמר: על המחיה ועל הכלכלה ועל הגפן ועל פרי הגפן ועל העץ ועל פרי העץ, וחותם: על הארץ ועל המחיה ועל פרי הגפן ועל הפרות.

יג. אם אכל פרות מז' המינים ואכל תפוחים, אינו צריך לברך על התפוחים בורא נפשות, שגם הם בכלל ברכת על העץ שגם הם פרי העץ הם; אבל אם אכל תפוחים ושתה יין, צריך לברך בורא נפשות על התפוחים; וכל שכן אם אכל בשר או פרי האדמה ושותה יין, או אכל מז' המינים שצריך לברך על כל אחת ואחת; והוא הדין אם אכל בשר ודגים ואכל מחמשת מינים, אין ברכת על המחיה פוטרת את הבשר ואת הדגים.

יד. שתה יין וברך בורא פרי הגפן ואכל ענבים, צריך לברך עליהם בורא פרי העץ; וכן בברכה אחרונה צריך להזכיר על העץ ועל פרי העץ.

טו. אם בדיעבד ברך על הענבים בורא פרי הגפן או אחריהם על הגפן, יצא.

דחיבו בברכת המזון מן התורה, יהרהר הברכה בלבו. ואם לא אכל כדי שביעה, דחיבו דרבנן, בדיעבד יש להקל ולומר דיצא. מקורות - רא"ה (מ"ד א', ד"ה אכל). ריטב"א (חי', מ' ב', ד"ה סד"א; מ"ד א', ד"ה ורבנן; וד"ה אלא איפון; הל' ברכות ב, כא).

45. וראה להלן, בסוגית נוסח ברכת המזון, מ"ח ב', בשיטות הראשונים, דיון במניין ג' ברכות דבהמ"ז, אם הוא מהתורה. וראה לעיל, י"ב א' (סוגיית טעות בנוסח ברכות) לגבי בירך בהמ"ז על שאר מינים, אם יצא. מקורות - רא"ה (מ"ד א', ד"ה אכל). ריטב"א (חי', מ' ב', ד"ה סד"א; מ"ד א', ד"ה ורבנן; וד"ה אלא איפון; הל' ברכות ב, כא).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

טז. שתה יין ומים, אין לו לברך על המים בורא נפשות, שברכת היין פוטרך כשם שברכה ראשונה יין פוטר כל מיני משקים.

יז. ברכת שלשה אינה פוטר מעין שלש, שאם אכל דיסא אין ברכת המזון פוטרך; אבל ביין ברכת ג' פוטרך, שאם ברוך על היין ברכת המזון במקום על הגפן, יצא; והוא הדין אם ברוך על התמרים ברכת המזון במקום על העץ, יצא; ואפלו לא אמר אלא ברכת הזן, בין על היין בין על התמרים, יצא; ואם נזכר עד שלא חתם בברכת הזן, יתחיל: ועל שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה, ויסים ברכה דמעין שלש.

יח. לא יכלל על הספק שום תוספת בברכת מעין שלש, אף על פי שאינו מוסיף שם ומלכות פי' כגון ששתה משקה שספק אם ברכתו על הגפן וכו', או בורא נפשות רבות וכו', לא יאכל דבר שברכתו בורא נפשות רבות ודבר שברכתו על העץ, ויכלל עמו גם כן על הגפן ועל פרי הגפן כו' מספק (ת"ה וכו' במרדכי פ' כ"מ וע' לעיל סעיף ט"ז).

(או"ח, הלכות ברכת הפירות, סימן רט)

ג. כל הברכות אם נסתפק אם ברוך אם לאו, אינו מברך לא בתחלה ולא בסוף, חוץ מברכת המזון מפני שהוא של תורה.

ברכת שתיית המים, וברכת בורא נפשות

(מ"ד א') משנה: (1) השותה מים לצמאו, מברך שהכל נהיה בדברו. (2) רבי טרפון אומר: בורא נפשות רבות וחסרונן (מברך לפניו⁴⁶).

(מ"ד ב') (1) אמר רב יצחק בר אבדימי משום רבינו (רב): על הביעא (ביצה) ועל מיני קופרא (מיני בשר), בתחלה מברך שהכל, ולבסוף בורא נפשות רבות וכו'. אבל ירקא לא (אין צריך לברך אחריו). (2) ורבי יצחק אמר: אפילו ירקא (מברך אחריו בורא נפשות רבות), אבל מיא לא. (3) ורב פפא אמר: אפילו מיא.

46. אבל לא מצינו לפרש דפליגי בלאחריו, דתנא קמא סבר דמברך לפניו ולא לאחריו, ורבי טרפון סבר אף לאחריו יברך בורא נפשות רבות, דאם כן כי פריך (לקמן) מרב פפא דמברך (אפילו על מיא), לסייעיה ממילתיה דר"ט שהוא תנא. תוספות (מ"ה א', ד"ה רבי טרפון).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מר זוטרא עביד כרב יצחק בר אבדימי, ורב שימי בר אשי עביד כרבי יצחק. אמר רב אשי: אנא, זימנא דכי מדכרנא, עבידנא ככולהו (אף כרב פפא).

(שנינו במשנה) והשותה מים לצמאו וכו'. לאפוקי מאי? אמר רב אידי בר אבין: לאפוקי למאן דחנקתיה אומצא.

(מ"ה א') רבי טרפון אומר: בורא נפשות רבות וחסרונן. אמר ליה רבא בר רב חנן לאביי, ואמרי לה לרב יוסף: הלכתא מאי?

אמר ליה: פוק חזי מאי עמא דבר (וכבר נהגו לברך בתחלה שהכל, ולבסוף בורא נפשות).

שיטות הראשונים

חתימה בשם: דעת רבנו יונה, רשב"א, ורבינו ירוחם, שאין לחתום בה בשם. ותוספות ורא"ש הביאו ירושלמי שחותם בה ברוך אתה ה' חי העולמים. וכתב הטור שהרא"ש נהג לחתום בשם. וכן דעת רש"י, ראבי"ה, רוקח, רי"ד, אור זרוע ועוד. והשו"ע⁴⁷ פסק שחותם בלא שם.

חנקתיה אומצא: דעת רב פלטוי גאון שדווקא לפני שתייה אינו מברך, אבל לאחריה מברך. ודעת רמב"ם, תוספות, רבינו יונה, ורא"ש שאינו טעון ברכה אף לאחריו. וכן פסק השו"ע⁴⁸. וכתבו ראשונים שדווקא שותה מים, לפי שאין נהנה מן המים, אבל שאר משקין

47. או"ח רזא. והגר"א כתב (או"ח רזא) שהעיקר כדברי הרא"ש. משנה ברורה (רז ס"ק ה): ופ"י בנ"ר מבואר בטור, דנותן לו יתברך, שבח על שברא דברים הכרחיים, כגון לחם ודברים מועילים, אף שאינם הכרח כגון פירות, על ההכרחים אומר וחסרונם, ועל כל השאר יאמר על כל מה שברא להחיות וכו'.

מקורות - סיעה א' - רבנו יונה (לב א ברי"ף). רבינו ירוחם (תולדות אדם וחוה נתיב טז חלק ג). סיעה ב' - רש"י (ספר הסדרים, סי' ס'; סידור רש"י, סי' עה, וסי' קטז; מחזור ויטרי, סי' נד וסי' עא). ראבי"ה (ח"א, מסכת ברכות סי' צח וסי' קכב). המנהיג (לראב"ן הירחי, הל' פסח, עמ' תפב). האגודה (ברכות, סוף פ"ו; וכן בתחילת הפרק, בעניין כוסס את האורז, בד"ה בתחילה מברך, סתם כהירושלמי). פסקי רי"ד (ברכות מ"ד ב', ד"ה אמר רב יצחק). הרוקח (הל' ברכות, המשך סי' שמא, הביא דברי הירושלמי בסתם, ונראה שכן הכריע). אור זרוע (ח"א, הל' סעודה, סי' קפג). ספר הנייר (הל' שאר ברכות, כז). תשב"ץ קטן (לתלמיד מהר"ם מרוטנבורג, מתורת רבו, סי' שכב). תוספות (ל"ז א', ד"ה בורא). רא"ש (סי' ח).

48. או"ח רדז. מקורות - רב פלטוי גאון (הו"ד בסדר רב עמרם, הוצ' מוה"ק, גולדשמידט, וכן הו"ד בתוספות, מ"ה א', ד"ה

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שנהנה משתייתם ובטעמם, אפילו חנקתיה אומצא צריך לברך⁴⁹. וכן פסק השו"ע⁵⁰.

ברכת בורא נפשות רשות או חובה: כתב ריטב"א, דאפילו למאן דאמר דשאר מינין מברכין לאחריהם בורא נפשות רבות, רשות הוא. וכן כתבו הרוקח⁵¹ ורש"י⁵².

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות ברכת הפירות, סימן רז)

א. פרות האילן חוץ מחמשת המינים, וכל פרות אדמה וירקות, וכל דבר שאין גדולו מן הארץ, ברכה אחרונה שלהם בורא נפשות רבות; ואם אכל מכל מינים אלו, מברך לאחר כלם ברכה אחת, וברכה זו חותם בה בלא שם, שיחתם כך: ברוך חי העולמים.

(או"ח, הלכות ברכת הפירות, סימן רד)

ז. השוטה מים לצמאו, מברך שהכל ולאחריו בורא נפשות רבות; אבל אם חנקתיה אומצא, ושוטה מים להעביר האומצא, אינו מברך לא לפניו ולא לאחריו.
ח. כל האכלין והמשקין שאדם אוכל ושותה לרפואה, אם טעמו טוב והחך נהנה מהם, מברך עליהם תחלה וסוף. הגה: אם אנסוהו לאכל או לשתות, אף על גב דהחך נהנה ממנו אינו מברך עליו, הואיל ונאנס על כך (בית יוסף בשם אהל מועד וקרא"ה).

הדרן עלך כיצד מברכין

דחנקתיה, וברבינו יונה ורא"ש; וצ"ב בדעת רב עמרם גופיה, עיי"ש). רמב"ם (הל' ברכות ח,א). רא"ש (ס' מג).

49. הואיל ונהנה, כדאמרינן לעיל (ל"ו א'), מהו דתימא הואיל ולרפואה קא מכיין לא ליברך, קמ"ל כיון דאית ליה הנאה מיניה, בעי ברוכי.

50. או"ח רד, ח. מקורות - תוספות (מ"ה א', ד"ה דחנקתיה). רא"ש (ס' מג).

51. זה לשונו: וכן נהיגין לברך אכולהו מיני דלא כתיבין בקראי, לשבח ולהודות על הנייתן ושביעתן. וכל דמדכר ליה בהלכה, לאו משום דקבע לה חובה אלא לטפויי שבחא.

52. וראה ביאור הגר"א (רחה, ס"ק יט) שבזמן התנאים היו מברכים בנ"ר רק על ביעא וכופרא, כרב יצחק בר אבדימי. מקורות - ריטב"א (ל"ה א', ד"ה דת"ר קודש). הרוקח (הל' ברכות, ס' שמב). רש"י (ספר פרדס הגדול, סו"ס עח).